

Popartistička skulptura

Banjan, Tina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:838080>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA LIKOVNU UMJETNOST
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

TINA BANJAN

POPARTISTIČKA SKULPTURA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Denis Krašković, izv.prof.art

Osijek, 2018

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	3
2. O UMJETNIČKOM DJELU.....	4
3. O AMBALAŽI.....	5
4. POPULARNA KULTURA.....	6
4.1. Pop art.....	7
4.2. Poznati umjetnici i njihova djela.....	8
5. PROCES IZRADE.....	9
6. ZAKLJUČAK.....	14
7. SAŽETAK.....	15
Prilozi.....	16
LITERATURA.....	18

1. UVOD

U ovome radu bavim se predmetom iz svakidašnjice kojem dajem ulogu umjetničkog rada. Kako bi pojasnila sam koncept te razloge zašto sam odabrala baš ovakvu vrstu skulpture pronalazim ovakve primjere skulpturi u povijesti likovne umjetnosti. Pri detaljnoj analizi svoga rada objasnit ću sam odnos ambalaže i umjetnosti, kako neki predmet s trgovačkih polica može postati ravnopravan s umjetničkim djelom koje je nastalo iz svijesti nekog umjetnika na kojem možemo primjetiti rukopis tog umjetnika, stil i sve ostalo što čini jedno umjetničko djelo. Nakon razlučivanja kako nešto može pripasti umjetničkom krugu navesti ću razdoblje Popularne kulture kojom je i došlo do ovakvog preokreta u umjetnosti. Objasnit ću samu Popularnu kulturu i koje principe i novitete ona pridonijela u kulturi. Zatim ću objasniti umjetnički stil Pop arta koji je nastao u tom razdoblju kulturalnog preokreta. Baviti ću se i umjetnicima koji pripadaju razdoblju pop arta, njihovim principima što su htjeli prikazati svojim umjetničkim radovima te navesti i same radove koji su bili poticaj za nastanak moga rada. Također ću opisati cijeli proces izrade rada za koji sam odlučila da me predstavi u samom završetku studija odnosno skulptura koja će biti moj diplomski rad.

2. O UMJETNIČKOM DJELU

Skulpturom Meggle mlijeka prikazujem svoju svakodnevicu. Predimenzioniranjem pridajem mu važnost u mom životu, odnosno u životu svakoga čovjeka. Mlijeko je prehrambena namirnica koja nam je potrebna za život od prvog dana života.

Sa željom da prikažem u diplomskom radu ono što doista me u ovim trenutcima predstavlja definitivno je mlijeko. Za mladu majku mislim da je to najpopularnija stvar koja postoji. Ovakvim radom htjela sam sjediniti stvaran život i umjetnost. Zašto odvajati umjetnost i svakodnevicu!? Meni je cilj da je umjetnost moja svakodnevica.

Inspiraciju za svoje djelo pronašla sam proučavanjem popularne kulture, pop arta te umjetnika pop arta koji su imali razmišljanje kakvo ja danas imam. Ovo djelo naizgled možda djeluje jeftino, jednostavno, plitko, no njegova dubina proizlazi iz koncepta, odnosno onoga što je "umjetnik" htio reći ovim djelom. Za mene ovo nije običan predmet s trgovačkih polica.

U sadašnjem vremenu želim prikazati trenutni popularan proizvod stilom 60-ih dvadesetog stoljeća tako što uvećavam mlijeko koristeći jeftini materijal te print ambalaže koji se zbog uvećanosti skenerom minimalno vide pikseli pomoću kojih radim maleni odmak od realizma blagom zamućenosti te tako dajem svome radu i notu apstraktnog.

Moje Meggle mlijeko u konačnici nema funkciju jednaku kao i stvarno mlijeko već je ovo izložbeni primjerak koji predstavlja moj običan dan, moju svakodnevicu.

3. ODNOS AMBALAŽE I UMJETNOSTI

Šezdesetih godina 20. stoljeća dogodio se preokret u umjetnosti, neki bi to nazvali i završetkom umjetnosti kada se u umjetničkim strukturama pojavio predmet iz svakodnevice i dobio status umjetničkog djela. To nikoga nije ostavilo ravnodušnim. Kritičari su nastojali razotkriti način na koji neki predmet iz stvarnog, realnog života prelazi u svijet, nazovimo ga, imaginarnog. Pokušavaju razotkriti na koji način umjetnost preobražava nešto obično iz naše svakodnevice darujući mu novu funkciju tj. novi način postojanja, različit od inače kada je to bila samo nekakva obična upotrebna stvar.

Ovakav umjetnički pristup započet je prvenstveno u Dadaizmu zahvaljujući Marchelu Duchampu. Taj francusko-američki umjetnik postigao je revoluciju u umjetnosti. Uzimao je postojeće proizvode (ready-made) na koje se potpisivao i davao im nazive. Primjer takvog rada je snježna lopata. Objesio ju je na strop i nazvao ju umjetnošću (Prilog 1).

Kako već postojeći predmet može biti izložen i može postati punopravan, zahtijevajući jednakost položaja s uzvišenim predmetima, umjetničkim djelima umjetnika!? Danto je pokušao naći odgovor na ovo pitanje. Pri prvom pomisli umjetnički svijet bi bio ponižen kada bi odobrio takav zahtjev za neki odrpani predmet. Do ovakve svijesti strukture umjetnosti bio je potreban vremenski razvoj da takva metafora postane moguća. Danto se uhvatio se u koštac sa ovom vrstom umjetnosti. Pokušao ju je prvenstveno sebi objasniti, na neki način opravdati. Uzeo je Warholov rad Brillo kutije. "Ona eksternalizira način na koji vidimo svijet, izražava nutrinu jednog kulturnog razdoblja te nudi samu sebe kao zrcalo koje će zamku savjesti naših kraljeva" (Danto, 1997:296.)

Zašto su ti predmeti umjetnička djela, a oni srodni njima na policama u trgovinama nisu? Arthur C. Danto na ovo problemsko pitanje odgovara da razliku treba tražiti prvenstveno u tzv. relacijskim svojstvima. Bitan je način na koji se umjetničko djelo odnosi prema svome kontekstu odnosno prema mjestu i vremenu nastanka, prema kulturalnim, društvenim i povijesnim okolnostima. Poanta je u tome da umjetničko djelo mora nastati svjesnom i namjernom aktivnošću umjetnika. Takvo djelo ima svoju uzročnu povijest zbog koje je nastalo. Takvo djelo nastaje unutar umjetničkog svijeta, u ozračju umjetničke prakse, umjetničkih rasprava i u konačnici uz teoriju 60-ih godina dvadesetog stoljeća kada je nastala Popularna kultura, Pop art i ovakvi neuobičajeni pristupi u umjetnosti.

4. POPULARNA KULTURA

Kada spominjemo drugu polovinu dvadesetog stoljeća u koju spada *Popularna kultura* ujedno možemo reći da je to doba suvremene kulture. Ako se prvi puta susrećemo s pojmom *Popularna kultura*, prije samog definiranja pojma važno je zbog lakše shvatljivosti o čemu je riječ prvo promisliti zasebno o riječima "popularno" i "kultura".

Popularno bi bilo nešto jako poznato široj masi ljudi, nešto omiljeno sa čime se susrećemo svakodnevno. Zbog tolike poveznice s masom ljudi lako je za zaključiti da nekakva popularnost i ovisi o društvu. Na temelju dosadašnjih susretanja s popularnim u svijetu, sve ta djela, glazba, moda, likovna djela imaju jednu karakteristiku zajedničku, to je jednostavnost. Kada analiziramo pojam *Kultura* također ima jednu zajedničku karakteristiku s popularnim, a to je da ovisi o društvu. Zapravo kultura od društva i nastaje. Kultura je sveukupnost materijalnih i duhovnih vrijednosti koje je tijekom povijesnih situacija, događanja stvorio čovjek.

Popularna kultura ima moć stalnih promjena jer je ogledalo suvremenih društava, života i situacija kroz koje društva prolaze. Prema tome ovu kulturu je najjednostavnije opisati kroz njezina osnovna obilježja kao što je raskid s tradicijom, spektakularnost, stvaranje zadovoljstva, društvenih promjena i drugo.

Teoretičari većinom nisu suglasni kada govore o umjetničkoj vrijednosti u popularnoj kulturi jer smatraju da se u toj kulturi nalaze elementi i umjetničkog i komercijalnog. "Pojedinci diskreditiraju kulturnu vrijednost umjetničkih ostvarenja popularne kulture, jer je riječ o novim i mladim kulturnim dobrima pa uporno izbjegavaju njihovo analiziranje sa stanovišta umjetnosti." (Labaš, Mihovilović, 2011:110.)

Popularna kultura je nastala u drugoj polovini 20. stoljeća u Americi. To je vrijeme kada je završio 2. svjetski rat i narod oživio s aktivnostima te se ujedno i povećavao se broj stanovništva. U Popularnoj kulturi čovjek nije samo pasivni potrošač, on ima mogućnost i proizvoditi nove popularne oblike, kao što sam i bira što će koristiti, konzumirati. Prema tome potrošač pop kulture nije samo u funkciji kao svi u masi već funkcionira i kao pojedinac. On može samostalno, svojim interesima odabirati, vrednovati, stvarati i djelovati, ali naravno to se ne odnosi na svakog baš pojedinca. Što se tiče općenito kulture, djelila se na visoku i nisku. Visoka bi bila ona visoke estetske, društvene vrijednosti, a nisku svrstavaju s popularnom što nije baš u potpunosti točno.

Popularna kultura je dostupna i namijenjena svima. Ne klasira se za određeno društvo već je otvorenog tipa. Pod to se smatra da svatko u njoj može uživati, koristiti ju i stvarati. (Labaš, Mihovilović, 2011.)

4.1 Pop art

Umjetnički pravac Pop art spada u popularnu kulturu. Nastao je početkom 60-ih godina zasnovan na prikazivanju, izražavanju i upotrebi simbola, vrijednosti i značenja masovnog, potrošačkog i kasno-industrijskog društva visokog modernizma. Krajem 50-ih i ranih 60-ih naziv pop art odnosio se na umjetnost kojoj je motiv, tema i sadržaj bila potrošačka popularna i masovna umjetnost i kultura. U Pop artu razlikuju se dva smjera. Postoji neodadaistička i kritička linija pop arta koja djeluje u različitim područjima izražavanja u slikarstvu, ready-madeu, asamblažu, ambijentu i happeningu. Ovaj smjer ima karakteristiku parodijskog prikazivanja vrijednosti i značenja masovne kulture. Drugi smjer je prikazivački ili ikonički pop art koji neutralno, doslovno i dokumentarno prikazuje simbole, vrijednosti, značenja i oblike izražavanja masovne kulture.

Richard Hamilton (britanski umjetnik) je u 60-im napisao koje su kvalitete postojećih likova masovnih sredstava komuniciranja. Nazvao ih je pop-popularnim, da im je namjena za masovnu publiku te da su prolazni, potrošni, jeftini, masovno proizvedeni, namijenjeni uglavnom mladima, duhoviti, seksualno privlačni, puni trikova, zasjenjujući.

Po navedenom može se reći da je pop art umjetnost koja je analizirala društvo tj. situaciju industrije, hrane, mode i samih životnih navika. Istraživala je odnos društva i masovnih medija te uvela trivijalnost u umjetnost. Inspirirana je kulturom većine i estetikom svakodnevice. Iz tih razloga je neutralna za društvo tj. prihvatljiva je i razumljiva svima.

U pop artu komercijalni predmet se doživljava kao opća osnova umjetnosti. Suprotstavlja se emocionalno i intelektualno, spontano i koncipirano.

Karakteriziraju ga jednostavne i svakodnevne slike. Dominiraju primarne boje, žuta, plava i crvena. Slike su često jarkih boja dok svijetle boje naglašavaju određene elemente. Umjetnici pokreta su često uvećavali objekt do velikih razmjera te takvim principom pridali na važnosti. Česte teme su hrana, kućanski aparati i namještaj. Primjenjuju se motivi iz svakodnevice koji su često stilizirani, plošni. Upotrebljavali su većinom jeftine materijale. Iz tih razloga za ovu su umjetnost govorili da se spustila na razinu svakodnevice. (Read, Herbert, 1975.) Sredinom 50-ih godina dvadesetog stoljeća zbog poslijeratnog oživljavanja reklama, fotografija, stripova, filmova, komercijalnih dizajnova, ilustracija u časopisima i dr. Teme popartističkih djela su bile banalne iz svakodnevice. Za tehnike prikazivanja se to ne može reći. Utjecaja na pop artiste su zasigurno imali dadaisti (Marcel Duchamp) sa svojim gotovim proizvodima zbog kojih su i oni posegnuli za komercijalizacijom i proizvodima. Ukinuli su granice između svakodnevnog života i umjetnosti. (Ruhrberg, Schneckenburger, Fricke, Honnef, 2005.)

4.2 Poznati umjetnici i njihova djela

Claes Oldenburg

Oldenburg se u početku bavio akcijskim slikarstvom. On je primjer neodadaističkog smjera u pop artu. Šezdesetih godina počeo se baviti izradom trodimenzionalnih plastičnih objekata po kojima je i najpoznatiji. Uvećavao je predmete iz svakodnevnog života kao što su kolači, hamburger, sladoled, prženi krumpirići, telefon, bejzbol palica i dr (Prilog 2). Dio tih skulptura je radio od različitog lanenog ili sintetičkog napuhanog platna pa zbog toga spadaju u skupinu *mekih skulptura* (1962.) Oldenburg je američkim i europskim gradovima ponudio svoja rješenja spomenika, no u počecima su bila samo ismijavana poput njegova prijedloga da se Washingtonski obelisk ukloni, a na njegovu mjestu da su postavi model škara visok nekoliko desetaka metara. Neka rješenja su s vremenom i realizirana poput *Ruža na gusjenicama* iz 1969. na trgu Yale Sveučilišta. Oldenburgove monumentalne skulpture zapravo su spomenici konzumerizmu i konceptu potrošačkog društva u cjelini. (<https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2013/oldenburg/>)

Roy Lichtenstein

Roy Lichtenstein je umjetnik pop arta koji je postao slavan zahvaljujući svojim slikama, uvećanim prizorima iz stripa (Prilog 3). Svoju strast u pop umjetnosti je otkrio kada je promatrao oмотnicu žvakaćih guma sa strip prizorom te od njega napraviti uvećanu interpretaciju na velikom komadu platna.

Lichtenstein je bio slikar koji briše granice između formalističke podjele na figurativno i apstraktno slikarstvo spajanjem ready madea i nove tehnologije slikanja. Njegove su slike apstraktne iako prikazuju ljudsku figuru ili narativne scene. Započeo je s kopiranjem novinskih karikatura, fotografija i stripa. Njegovi radovi su prepoznatljivi po kvazipoentilističkoj tehnici. On imitira piksele odnosno raster točke novinske fotografije. Radovi privlače svojom banalnošću, jednostavnošću, smiješnim isječcima iz stripa. Djela su mu od skrivenih, snažnih poruka do višeznačnih, primitivnih. (Šuvaković, 2005.)

Kako radovi proizlaze iz malih slika, koje su često neke jeftine reklamne slike ili crtani stripovi, pri uvećanju do velikih formata one reproduciranjem gube na kvaliteti. Za kvalitetu nije jedini razlog uvećanje već i zbog apstraktne upotrebe boje i prostora. Na smanjenim crno-bijelim ilustracijama kvaliteta se izgubi i do potpune neprepoznatljivosti.

Andy Warhol

Warhol je jedan od glavnih predstavnika umjetničkog pokreta Pop arta. Njegovi radovi obuhvaćaju razne medije kao što su sitotisak, slike, fotografije, filmovi i skulpture.

Warholove radove možemo podijeliti na faze. Prva faza je rad s ikonama masovne kulture poput filmske zvijezde *Marilyn Monroe*. Radi se o ulju na platnu, o 25 identičnih portreta glumice u rasteru. U drugoj fazi koristi simbole, predmete potrošačkog društva. Primjer takvog rada su *Brillo kutije* (Prilog 4). To je rad napravljen od drvenih jednakih kutija koje su nalik na kartonske kutije. Riječ je o asamblaž i pseudo ready made radu. U trećoj fazi koristi simbole američkog društvenog sistema. To su radovi na temu nesreća i smrti. Primjer ove faze je rad *Električna stolica*. Riječ je o dokumentarnoj fotografiji električne stolice. (Šuvaković, 2005.)

Warhol je izvrsno razumio način na koji mediji oblikuju naš pogled na ljude i događaje pa je manipulirajući medijima projicirao javnu ličnost koja je pokušala sakriti svoj pravi karakter. (Janson, 2013.)

5. PROCES IZRADE

Nakon konačne odluke što ću raditi za svoj diplomski rad koji će biti najbolje "ogledalo" mene i moje svakodnevice odabrala sam predmet odnosno prehrambenu namirnicu, Meggle mlijeko (Prikaz 1). Cilj mi je bio izraditi identično mlijeko, samo uvećano baš kao što su bili izloženi prethodno spomenuti radovi umjetnika pop arta. Prva ideja mi je bila napraviti od kartona konstrukciju koja je potrebna zbog tolikog uvećanja mlijeka no gledajući na dalju budućnost i transport skulpture nije djelovalo kao dobar izbor materijala zbog lake lomljivosti. Promišljajući o jeftinim i lako dostupim materijalima odlučila sam se za stiropor kojim se lako manipulira odnosno lako modelira. Kupila sam EPS stiropore promjera 50x100cm, 5 cm debljine koje sam, zbog modeliranja i mogućnosti puknuća ako je na nekim mjestima ostao tanak sloj stiropora, lijepila tri stiropora jedan na drugi ljepljom Drvofix. Takvim principom sam napravila 4 stranice koje su bile debljine nakon lijepljenja 15cm, te istim principom 4 stranice stiropora promjera 50x50cm. Osim toga zalijepila sam tri stiropora predviđena za dno promjera 65x65cm te za gornji dio dva stiropora istog promjera kako bih u konačnici zatvorila kvadar sa svih strana. Nakon što se sve osušilo zalijepila sam 4 stranice 50x100 jednu za drugu kako bi dobila oblik kvadra te stranice 50x50 na isti način. Nakon toga sam zalijepila ta dva djela jedan za drugi kako bi dobila visinu od 150cm (Prikaz 2). Sve ukupno sam stegnula trakama kako bi se zalijepilo jedno za drugo te funkcioniralo kao jedna cjelina. Nakon sušenja dodala sam "poklopce" tj. dno i vrh također lijepljenjem te tako dobila kvadar promjera 65x175cm što bi bio odgovarajući promjer u odnosu na stvarni tetrapak Meggle mlijeka. Nakon što sve dobro osušilo krenula sam s modeliranjem. Kao maketa za izradu mlijeka poslužio mi je isti tetrapak Meggle mlijeka. Pomoću žičane četke i brusnih papira oblikovala sam kvadrat stiropora, odnosno dala mu volumen upravo kakav je i na samoj maketi od blago udubljenih stranica do presavijenih dijelova koji su i na Meggle mlijeku (Prikaz 3). Na Meggle mlijeku su presavijeni dijelovi zbog same tehnike savijanja kartona u oblik kvadra. Nakon što sam dala volumen svome mlijeku zbog sastava stiropora u odnosu na glatku površinu Meggle mlijeka morala sam na neki način također napraviti glatku površinu. Prvo sam stiropor zaštitila tako što sam ga premazala Drvofixom. Zatim sam zbog brašnastog sastava pomoću kojeg ću dobiti glatku površinu, a ujedno se dobro lijepi za stiropor te brzo suši nanijela akrilni kit za drvo. Nakon nanošenja tankog sloja špahtlom pomoću čega sam popunila neravnine ostavila sam jedan dan da se osuši. Nakon toga sam još jednom ponovila postupak s akrilnim kitom. Zatim sam s brusnim papirom izravnala neravnine odnosno postigla glatku površinu (Prikaz 4). Tada je došao na red i završni dio.

Kako postići baš tu ambalažu? Uz razmišljanja je li bolje pažljivo odlijepiti Meggle mlijeko pa ga izravnati, ispeglati da bude sa što manje neravnina pa fotografirati ili skenirati zbog odsjaja kartona odlučila sam se za skener. Skenirala sam mlijeko te u radnji ante mate, koja se bavi uslugom

printanja. Isprintala sam skenirano mlijeko i dimenzijama odgovarajućim za skulpturu mlijeka (Prikaz 5). Zbog veličine printano je iz 2 dijela koja su se spajala na čoškovima gdje se spajaju stranice. Da bi print bio nalik Meggle mlijeku odnosno nalik sjajnom kartonu zbog sjaja i prilagođavanja volumenu na skulpturi odabrala sam naljepnicu za zid koja sadrži minimalan postotak elastina, a opet bitan za prijanjanje na površinu skulpture. Uz pomoć djelatnika ante mate firme naljepila sam naljepnicu printa Meggle mlijeka na skulpturu stiropora no prije samog lijepljenja skulpturu sam premazala emulzijom za zid kako bi se što bolje zalijepila ambalaža (Prikaz 6).

Nakon sušenja za kraj ostavila sam poklopac odnosno čep mlijeka koji sam također kod njih odradila te zalijepila na vrh mlijeka kako je to i na stvarnom mlijeku (Prikaz 7). Principom printa, predimenzioniranjem te jeftinim materijalom (stiroporom) izradila sam popartističku skulpturu Meggle mlijeko koje je svojim oblikom i konceptom upravo ono što sam htjela prikazati iz svoje svakodnevice (Prikaz 8, 9, 10).

Prikaz 1

Prikaz 2

Prikaz 3

Prikaz 4

Prikaz 5

Prikaz 7

Prikaz 8

Prikaz 9

Prikaz 10

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu naglasak je stavljen na ambalažu odnosno na predmet svakodnevice koji je dobio funkciju umjetničkog rada. Prikazujem svoju svakodnevicu odnosno proizvod iz svoje svakodnevice referirajući se na popularnu kulturu odnosno umjetnički pravac pop arta u kojemu su se bavili takvim konceptom skulptura. Proučavajući umjetnička djela pop art umjetnika pronašla sam pomoću njih upravo ono što sam htjela prikazati. Prikazala sam svoju svakodnevicu, dala bitnost mlijeku tj. životu predimenzioniranjem Meggle mlijeka kojem sam na takav način dala važnost uvećanjem ambalaže zbog kojeg su izraženi (uvećani) pikseli kako bi osim trodimenzionalnom predimenzioniranosti skulpturu prenaglasila i samim printom. Kao što i sami pop artisti kažu, više je dobro, a još više je još bolje.

7. SAŽETAK

U diplomskom radu, skulptura *Meggle mlijeka*, objašnjavam koju ulogu mlijeko ima u mom životu te zašto je ta skulptura odabir za moj završni rad. Bavim se odnosom umjetnosti i svakodnevnog života. Kako neki predmet s polica iz trgovina može postati umjetnički rad. Svrstavam u vrijeme skulpturu mlijeka te objašnjavam razdoblje popularne kulture općenito kako je pridonijela prekid s tradicionalnim kulturalnim običajima, "pravilima". Objašnjavam koncept umjetničkog pravca pop art. Kako je došlo do završetka umjetnosti, pri tome mislim na završetak dotadašnjih principa tj. Što čini umjetničkim umjetničko djelo. Navodim umjetnike koji su utjecali na moj rad svojim umjetničkim djelima, načinu oblikovanja i vizualnim djelom, naglašavanjem bitnoga učiniti još bitnijim. Objašnjavam cijeli proces rada kako sam došla do popartističke skulpture, predimenzioniranog *Meggle mlijeka*.

Ključne riječi: mlijeko, skulptura, pop art, ready made, ambalaža

Key words: milk, sculpture, pop art, ready made, packaging

Prilozi

Prilog 1

Prilog 2

Prilog 3

Prilog 4

LITERATURA

1. Ruhrberg, Schneckenburger, Fricke, Honnef: *Art of the 20th Century*, 2005.
2. Read, Herbert: *Modern Painting, A Concise History*, London, 1975.
3. H. W. Janson, A. F. Janson: *Povijest umjetnosti, dopunjeno izdanje*, 2013.
4. M. Šuvaković: *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Horetzky, Zagreb, 2005.
5. A. C. Danto: *Preobražaj svakidašnjeg, filozofija umjetnosti*, Zagreb, 1997.
6. D. Labaš, M. Mihovilović: *Masovni mediji i semiotika popularne kulture*, Izvorni znanstveni članak, Zagreb, 2011

Ostali izvori

<https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2013/oldenburg/>

https://www.moma.org/learn/moma_learning/marcel-duchamp-in-advance-of-the-broken-arm-august-1964-fourth-version-after-lost-original-of-november-1915/

Reprodukcije > Google - slike